Hulitul critic

Centenarul nasterii lui G. Cãlinescu (19 iunie 1899- 12 martie 1965) nu cade în cel mai fericit moment al posteritãtii marelui critic. Niciodatã contestatia n-a fost mai vehementã. Se înmultesc îndeosebi observatiile pe tema versatilitãtii lui politice. Învinuirea de colaborationism este pe buzele multora. Mai rare, desi nu lipsesc, sînt obiectiile fãcute operei propriu-zise. În special romanele postbelice îsi vãd stirbit prestigiul. Nici monumentala *Istorie a literaturii de la origini pînã în prezent* n-a scãpat cu totul de sãgetile (unele înveninate) ale comentatorilor. Numai scoala pãstreazã intact soclul cãrturarului. Întrebarea este pentru cîtã vreme. Divinului critic de odinioarã i-a luat locul un critic tot mai hulit.

Pentru varietatea si profunzimea contestatiei actuale a lui Cãlinescu, articolul d-lui Gh. Grigurcu, pe care-l publicãm în acest numãr, este pe deplin caracteristic. Trebuie sã recunosc cã am ezitat o clipã a-l încredinta tiparului. Dintr-un motiv protocolar: prejudecata aniversãrilor este mult prea tenace spre a nu ne fi pus problema cã un articol negativ, precum acela al colaboratorului nostru, ar putea sã-i socheze pe destui dintre cititorii de bunã credintã. Ne-am asumat, pînã la urmã, riscul. Ne-am spus cã n-avem nici o sansã de a schimba o astfel de mentalitate, în definitiv, necriticã, dacã nu înfrîngem tabuul cu pricina. În plus, dl Grigurcu exprimã un punct de vedere care meritã sã fie stiut. Nu ne obligã nimeni sã-l împãrtãsim, desi argumentele sînt puternice si atmosfera generalã este, cum am arãtat, favorabilã acestui fel de a-l privi pe Cãlinescu. Trebuie sã ne deprindem a respecta toate opiniile serioase si care au în spate personalitãti.

În ce mã priveste, desi nu-i pot nega d-lui Grigurcu justetea multor observatii, bazate, de altfel, pe fapte sau pe citate elocvente, mã despart de d-sa într-o privintã si anume într-una esentialã. Dacã n-ar fi scris articolul pe care-l publicãm în paginile 3, 12-13 si 14, eu tot as fi scris editorialul, la a cãrui idee tin si care mã desparte de dl Grigurcu.

Am observat mai demult cã reactia la Cãlinescu vine îndeosebi dinspre generatia de dinaintea noastrã, aceea care l-a cunoscut în anii '40. Dl Virgil Ierunca, ieri, dl. Adrian Marino, azi, sînt purtãtorii de cuvînt ai acestei atitudini extrem de critice. Dl. Grigurcu este, el, o exceptie de la regula generatiei noastre, care l-a cunoscut în anii '60, si care este mult mai favorabilã lui Cãlinescu. Cele douã decenii care ne despart pe unii de altii contin cheia diferentei de apreciere.

Imediat dupã 1944, Cãlinescu a fost pentru multi intelectuali o deceptie. Graba cu care s-a aliniat ideologiei comuniste (interpretatã si exprimatã destul de liber, în stil personal, fie zis), entuziasmul cu care a devenit fruntas într-o presã aservitã unui regim nici mãcar bine înscãunat *(Tribuna poporului, Natiunea)* au pãrut inadmisibile. Chiar dacã i se stia versatilitatea (apropierea de Crainic si de *Gîndirea,* urmatã de rãfuiala cu ortodoxismul, carlismul de ocazie, o destul de pronuntatã pledoarie pentru specificul national în *Istorie*), ea nu mai putea fi privitã cu aceeasi îngãduintã în conditiile de dupã rãzboi, cînd democratia era amenintatã si cultura se afla într-un mare pericol. Pentru multi dintre contemporanii sãi din anii '44-'47, Cãlinescu devenise odios. Publicistica lui politicã din acei ani m-a iritat pe mine însumi, cînd am citit-o, strînsã în volum, trei decenii mai tîrziu. Conflictul meu din 1972 cu succesorul lui G. Ivascu la conducerea *Contemporanului* s-a încheiat, se stie, cu o recenzie la *Marele singuratic* de M. Preda, dar a început, ceea ce nu se stie, cu una la culegerea de articole a lui Cãlinescu. Recenzia la Preda, refuzatã de la publicare, a fost picãtura care a fãcut sã dea pe dinafarã apa din vasul umplut deja de refuzul anterior de a mi se accepta unele critici la adresa publicistului Cãlinescu, din anii '44-'47.

Aceasta, în împrejurãrile în care generatia mea l-a iubit pe Cãlinescu, asa cum îl descoperea în jurul lui 1960, cînd noi ieseam de pe bãncile facultãtii, iar Cãlinescu dintr-un deceniu de marginalizare. Tocmai aici apare deosebirea de receptare între noi si cei de dinaintea noastrã. Noi ne-am trezit la o viatã literarã pe cale de a se normaliza sub semnul revenirii lui Cãlinescu: în publicistica literarã, prin rubrica din *Contemporanul* (am debutat în 1962 alãturi de el!), în roman si în criticã, prin reeditãri. El a devenit repede pentru noi un exemplu de libertate a expresiei si a gîndirii, într-o epocã încã stãpînitã de limba de lemn si de *ideile primite* ale ideologiei comuniste. *Istoria* lui (în fapt, interzisã!) ne oferea scara de valori pentru o literaturã care, ea însãsi, iesea acum treptat din ceata groasã a proletcultismului. Profesorul onorific de la facultate umplea amfiteatrul cu verbul lui original, cu stiinta lui de a stîrni emulatie, cu extravagantele si snobismele lui care ne aduceau în pragul revolutiei intelectuale. Nu auzisem nimic asemãnãtor de la nimeni. Acest lucru nu trebuie uitat. Îi sorbeam fiecare cuvînt. Cu totii, cînd am început sã scriem, i-am copiat pînã si ticurile. Nu stiam nimic din trecutul lui? Pentru noi, trecutul care conta, al lui Cãlinescu, era acela din anii ^50, cînd fusese eliminat de la catedrã, exilat la Institutul care astãzi îi poartã numele, scos din manuale si nereeditat o vreme deloc. Ce fusese înainte de epoca de interdictie nu ne interesa. Pur si simplu.

Aceasta se cheamã perceptie de generatie. Dar nu e vorba doar de naivitate sau de ignorantã: e vorba de faptul cã aceastã perceptie, care a fãcut din Cãlinescu idolul nostru, ne-a ajutat sã ne dezvoltãm

noi însine. Am citit prin el literatura românã. Am învãtat prin el critica. Ne-am însusit prin el un stil. Generatia mea a avut revelatia spiritului critic prin Cãlinescu. Trezirea din somnul dogmatic, noi i-o datorãm lui Cãlinescu. Spun aceste lucruri nu fiindcã mi s-ar pãrea complet anormalã contestatia de azi si nici în ideea cã adevãrul, chiar dureros, ar trebui tãcut. Nu-l apãr pe Cãlinescu de nimeni, iar de dl. Grigurcu mai putin decît de oricine. Vreau doar sã explic cã marele critic a jucat în relansarea literaturii române dupã colapsul proletcultist un rol exceptional. Pe care, date fiind împrejurãrile, îl cred mai important decît rolul negativ jucat de Cãlinescu în anii '44-'47. Modelul oferit nouã, criticilor din anii '60, s-a dovedit mai plin de consecinte decît deceptia provocatã generatiei de dinaintea noastrã, pe care oricum comunismul ar fi înghitit-o, cu sau fãrã obolul cãlinescian. Dar noi, oare, noi cît l-am fi asteptat pe Mesia? Si ce s-ar fi întîmplat dacã nu l-am fi recunoscut - imediat, fãrã ezitare si cu un entuziasm urias - în G. Cãlinescu? La centenarul hulitului critic, se cade sã ne punem si aceste întrebãri.